

BÖYÜK QƏLƏBƏDƏN SONRA AZƏRBAYCANIN XARİCİ SİYASƏTİNİN PRIORİTETLƏRİ

Aidə Təhməzova

Azərbaycan Tibb Universiteti

aida.bayram1958@gmail.com

***Açar sözlər:** Qarabağ qələbəsi, Azərbaycan xarici siyasəti, Azərbaycan, Qarabağ.*

SSRİ-nin dağılmasından sonra müstəqilliyini bərpa edən Azərbaycan, yeni dünya düzənində müstəqil bir rol oynamağa çalışarkən, Cənubi Qafqazda hakimiyyətini qorumaq istəyən Rusiyanın dəstəklədiyi Ermənistanın Qarabağ işğalı ilə bir sıra problemlərlə üzləşmişdir. Qarabağın işğalının BMT Təhlükəsizlik Təşkilatı tərəfindən beynəlxalq hüquqa zidd olduğu müəyyən edilsə də, Ermənistan işğal etdiyi ərazilərdən geri çəkilmədi, əksinə, defakto vəziyyət yaratmağa, Qarabağa yeni status verməyə çalışdı. Qarabağ probleminin həlli üçün yaradılmış ATƏT-Minsk Qrupu problemi həll etmədi, əksinə, məsələnin uzanmasına səbəb olaraq həllsizlik yaratdı. Bu səbəbdən də Azərbaycanın xarici siyasətində Qarabağ həmişə prioritet olub. 30 illik işğaldan sonra Qarabağ zəfəri ilə yeni missiya müəyyən edən Azərbaycan Cənubi Qafqaz regionunda “lider”, Mərkəzi Asiya regionunda “Strateji tərəfdaş” və global səviyyədə “güclü aktor” kimi yeni status qazanmağa səy göstərib. Ona görə də belə görünür ki, Qarabağ zəfəri Azərbaycan siyasətində yeni eranı formalaşdıracaq.

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ АЗЕРБАЙДЖАНА ПОСЛЕ ВЕЛИКОЙ ПОБЕДЫ

Аида Тахмазова

***Ключевые слова:** Карабахская победа, внешняя политика Азербайджана, Азербайджан, Карабах.*

Азербайджан, восстановивший свою независимость после распада СССР, столкнулся с рядом проблем в связи с оккупацией Карабаха Арменией, поддерживаемой Россией, которая хотела сохранить свою власть на Южном Кавказе, одновременно пытаясь играть самостоятельную роль в новом мировом порядке. Хотя Совет Безопасности ООН определил оккупацию Карабаха как противоречащую международному праву, Армения не вывела свои войска с оккупированных

территорий, а вместо этого попыталась создать ситуацию де-факто и предоставить Карабаху новый статус. Минская группа ОБСЕ, созданная для решения карабахской проблемы, не решила ее, а, скорее всего, затягивала до бесконечности. По этой причине Карабах всегда был приоритетом во внешней политике Азербайджана. Определив новую миссию с победой в Карабахе после 30 лет оккупации, Азербайджан стремится обрести новый статус «лидера» в регионе Южного Кавказа, «стратегического партнера» в регионе Центральной Азии и «влиятельного игрока» на мировом уровне. Поэтому, похоже, победа в Карабахе определит новую эру в азербайджанской политике.

PRIORITIES OF AZERBAIJAN'S FOREIGN POLICY AFTER THE GREAT VICTORY

Aida Tahmazova

Keywords: Karabakh Victory, Azerbaijani Foreign Policy, Azerbaijan, Karabakh.

Azerbaijan, which regained its independence after the collapse of the USSR, while trying to play an independent role in the new world order, faced a number of problems due to the occupation of Karabakh by Armenia, supported by Russia, which wanted to maintain its influence in the South Caucasus. Although the occupation of Karabakh was found to be against international law by the UN Security Council, Armenia did not leave the occupied territories; on the contrary, it tried to give Karabakh a new status by creating a de facto situation. The OSCE Minsk Group, which was established to solve the Karabakh problem, left the issue in procrastination and produced a deadlock instead of a solution. Therefore, Karabakh has always been a priority in Azerbaijan's foreign policy. Azerbaijan, which has set a new mission after the victory in Karabakh following 30 years of occupation, has entered into an effort to gain a new status as a "leader" in the South Caucasus region, a "strategic partner" in the Central Asian region, and a "strong actor" at the global level. Therefore, it is seen that the Karabakh Victory will shape a new era in Azerbaijani politics.

Asiyanı Avropaya bağlayan keçid koridoru üzərində yerləşən Cənubi Qafqazın incisi Azərbaycan, "Vətən Müharibəsi" adlanan 44 günlük II Qarabağ müharibəsindən əldə etdiyi zəfər nəticəsində işğal altındakı torpaqlarını azad edərək bölgədəki yeni geostrateji düzən içərisində region və dünya siyasətində artıq mühüm bir mövqeyə malikdir. Müharibədən sonra bölgədə sabitliyin

təmin edilməsi üçün ciddi addımlar atan Azərbaycan, 30 il boyunca torpaqlarının böyük bir hissəsi olan Qarabağı işğal etməklə yanaşı, həm də işğal altındakı ərazilərdəki tarixi və mədəniyyət abidələrini məhv edən, müharibə ərzində isə Azərbaycan xalqına qarşı hücumlar həyata keçirən Ermənistanla sülh təklifi göndərmişdir. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təklifi ilə gündəmə gələn Cənubi Qafqazda 3+3 formatında regional əməkdaşlıq platforması, regiondakı sabitlik üçün atılmış konkret bir addım olmuşdur. Bununla Azərbaycan qalib dövlət olaraq sülhə olan istəyini ortaya qoyaraq, dünyada nadir görünən bir siyasət seçmiş və barış tərəfdarı olduğunu bir daha dünyaya göstərmişdir.

SSRİ-nin dağılmasından sonra yenidən müstəqilliyini bərpa edən Azərbaycanın düşdüyü şəraitdən asılı olaraq, vaxtaşırı müxtəlif prioritet və xüsusiyyətlərə malik xarici siyasət yeritdiyi görünür. Təbii ki, Azərbaycanın xarici siyasətinin formalaşmasında dövrün konyuktur quruluşu, siyasi vəziyyət, sosial-iqtisadi quruluş, global və regional güclərin həyata keçirdikləri siyasət kimi bir çox amillər öz rolunu oynamışdır. Bu ünsürlərin təsiri ilə Azərbaycan gah qərbə, gah Rusiyaya, gah da qərblə Rusiya arasında tarazlığın yaradılması prinsipinə əsaslanan tarazlıq siyasəti aparıb. Əslində bu siyasət Azərbaycana xas deyil, postsovet ölkələrinin əksəriyyətində bu istiqamətdə xarici siyasət görmək mümkündür. Müstəqilliyin ilk dövründə hələ postsovet dünya düzəninə inteqrasiya olunmamış Azərbaycan qısa müddət ərzində Rusiya mərkəzli siyasət yürüdü. Bu qeyri-müəyyən dövrdən sonra Azərbaycan dünya dövlətləri, xüsusən də qərb bloku ilə əlaqələri inkişaf etdirərək anti-Rusiya, qərbyönlü siyasət yürütməyə başladı. Lakin Qərbin bu regiondan uzaqlaşması, ölkənin köklü problemlərinə biganə qalması diqqəti yenidən Rusiyaya yönəldib. 1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə yenidən gəlməsi ilə Azərbaycan üçün yeni dövr başladı. Bu dövrdə Azərbaycan həm qonşuları, həm də Rusiya və qərb bloku ilə balanslı siyasət yürütməyə başladı. Bu siyasət Azərbaycanın rəsmi siyasətinə çevrilib və bu gün də əsas siyasət olmuşdur.

Heydər Əliyevin xarici siyasət xəttini Qarabağ məsələsinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun həlli, Azərbaycan dövlətinin bütün dövlətlərlə sülh şəraitində yaşaması və problemlərini güc tətbiq etmədən həll etməsi, daxili işlərə qarışmaması, digər dövlətlərlə birbaşa diplomatik əlaqələr qurması, beynəlxalq qurumlarda təmsil olunması kimi ifadə etmək olar [3]. Azərbaycanın xarici siyasəti bütün beynəlxalq və regional təşkilatlarda təmsil olunmasını, dünya siyasətində fəal iştirakını, beynəlxalq və regional münasibətlərin həllində fəal iştirak etməklə dünya düzənində layiqli yerini tutmasını həmişə prioritet təşkil edib [4]. Heydər Əliyev dövründə Azərbaycanın xarici siyasəti institutlaşdırılıb, müəyyən çərçivədə balanslaşdırılıb, zaman-zaman müstəsna hallar olsa da, Azərbaycan ümumən üzünü Qərbə tutub, eyni zamanda qonşuları ilə münasibətləri rəvan saxlamağa çalışıb. İlham Əliyev dövründə balans

siyasəti daha çoxşaxəli xarakter alıb, institusionallaşma və sahənin genişləndirilməsi baxımından mühüm uğurlar əldə edilib [7].

Postsovet ölkələrindən fərqli olaraq Qarabağ məsələsi və enerji elementi həmişə Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas elementləri sırasında olub. Bu səbəbdən də Azərbaycanın xarici siyasətinin strukturlaşmasında digər amillərlə yanaşı, bəzən Dağlıq Qarabağ məsələsi və ondan sonrakı problemlər, bəzən enerji elementi, bəzən də hər ikisi ön plana çıxıb. Ümumilikdə Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas xüsusiyyətlərinə nəzər saldıqda Azərbaycanın regional və beynəlxalq əlaqələrin inkişafına uyğun olaraq çevik, pragmatik və balanslaşdırılmış siyasət yeritdiyini söyləmək mümkündür. Bu kontekstdə Azərbaycan regional və global güclərlə əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi, qonşu dövlətlərlə yaxşı münasibətlərin qorunub saxlanılması, regionda sabitliyin təmin edilməsi, enerji təchizatının təhlükəsizliyini təmin etməklə Qərblə ticarətin inkişaf etdirilməsi, strateji prioritetlərinin həyata keçirilməsi kimi amillərə əsaslanan xarici siyasət yürütməyə səy göstərmişdir [8].

Azərbaycanın Heydər Əliyev ilə formalaşan xarici siyasəti Qarabağ zəfərindən sonra yaranan yeni dövrdə də davam etmişdir. Bununla yanaşı, 44 günlük Vətən müharibəsində qələbə qazanan Azərbaycan, Cənubi Qafqaz bölgəsində iqtisadi və siyasi baxımdan əsas rol olaraq, regionun siyasi sabitliyinin təmin olunmasında mühüm məsuliyyətlər daşıyaraq, dünya ictimaiyyəti qarşısında bölgə sülhü üçün təşəbbüs göstərən ölkə imici yaratmağa çalışır. Bu çərçivədə, Azərbaycanın xarici siyasət prioritetlərini 2-ci Qarabağ Müharibəsindən əvvəl və sonra olaraq nəzərdən keçirmək faydalı olardı. 2-ci Qarabağ Müharibəsindən əvvəl, hər bir platformada Ermənistanın Qarabağ işğalının hüquqa zidd olduğunu vurğulamaq və işğal altındakı torpaqları azad etmək Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetləri arasında yer alırdı. Müharibədən sonra isə, işğaldan azad edilmiş torpaqların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, Ermənistan ilə qarşılıqlı sərhəd probleminin həlli və bölgədə sülh və sabitliyin təmin edilməsi Azərbaycanın xarici siyasət prioritetləri arasında olmuşdur. Beləliklə, otuz il ərzində Azərbaycanın xarici siyasətinin birinci prioriteti olan Qarabağın işğaldan azad edilməsi təbii olaraq aradan qalxmış və yerini bölgədə sülhün təmin olunması və iqtisadiyyatın canlandırılmasına buraxmışdır.

Azərbaycan Qarabağ Qələbəsindən sonra xarici siyasətinin formalaşmasında Qarabağ müharibəsi zamanı aldığı “dəstəkləri” xüsusi qeyd edib. Bu kontekstdə Azərbaycan İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı ona dəstək verən ölkələrlə dostluq əlaqələrinin inkişafına önəm verib. Müharibə zamanı Azərbaycana dəstək verən Türkiyə, Pakistan və İsrailin bayraqları ölkənin bir çox yerində dalğalanır və bu ölkələrlə əməkdaşlığın inkişafı milli tələbə çevrilib.

Cənubi Qafqazda sabit və davamlı inkişafın təmin edilməsi

Azərbaycan Xəzər hövzəsində yerləşən, Cənubi Qafqaz regionunda, ən zəngin enerji ehtiyatlarına malik ölkədir. Bu vəziyyətin Azərbaycan üçün həm müsbət, həm də mənfi tərəfləri var. Ona görə də Azərbaycanın sabitliyi üçün regionun sabitliyi, regional əməkdaşlıq və mehriban qonşuluq münasibətləri lazımdır. Belə görünür ki, Azərbaycan bununla bağlı lazımi təşəbbüs göstərməyə hazırdır. Ona görə də Azərbaycan yeni dövrdə Ermənistanla münasibətlərinin normallaşması, Gürcüstanla münasibətlərinin dərinləşməsi üçün səylər göstərir. Bundan başqa, Azərbaycanın enerji ötürücü xətlərinə ev sahibliyi edən Gürcüstan enerji ötürmə xətləri hesabına xeyli üstünlüklər əldə edir. Zəngəzur dəhlizinin açılması Ermənistanda həm logistika, həm də enerji nəqli baxımından əhəmiyyətli qazanclar verəcək. Bu, regionun ümumi inkişafına imkan verəcək [9].

Beynəlxalq arenada hörmət qazanan və təşəbbüs göstərən bir ölkə mövqeyinə gəlmək.

İlham Əliyev dövründə çoxşaxəli xarakter daşıyan balans siyasəti çərçivəsində Azərbaycan həm regional, həm də global səviyyədə fəal rol alaraq beynəlxalq səviyyədə problemlərin həllində təşəbbüskar olan ölkə profilini nümayiş etdirir. Regional səviyyədə Azərbaycan bir tərəfdən Cənubi Qafqazın sabitliyi və inkişafında təşəbbüskarlıq edir, digər tərəfdən isə Türk Dövlətləri Təşkilatında fəal rol oynamağa çalışır. Qlobal səviyyədə o, ardıcıl olaraq çoxşaxəli balans siyasəti aparır. Azərbaycan Rusiyanın rəhbərlik etdiyi təhlükəsizlik təşkilatlarının üzvü olmasa da, Rusiya ilə sakit, pragmatik və balanslı siyasət yürütmək üçün böyük səylər göstərir.

Bundan əlavə, İsraillə ciddi əməkdaşlıq edir və İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı İsraildən kifayət qədər dəstək almağı bacarıb. Lakin Azərbaycanın İsrailə əməkdaşlığı qonşusu İranı narahat edir. Bu səbəbdən də İran vaxtaşırı iki ölkə münasibətlərində gərginliyi artıran bəyanatlar verir. Bunun əksinə olaraq, Azərbaycanın ehtiyatlı yanaşması iki ölkə arasında münasibətlərin ciddi şəkildə korlanmasının qarşısını alır [10].

Azərbaycan-Rusiya münasibətləri

Cənubi Qafqaz regionu Rusiyanın xarici siyasətində ən mühüm yer tutur. Cənubi Qafqazın əhəmiyyəti Çar Rusiyası və SSRİ dövründə olduğu kimi Rusiya Federasiyasının da xarici siyasətinin prioritetləri sırasında olmuşdur. Azərbaycan-Rusiya münasibətləri digər Cənubi Qafqaz ölkələrinin Rusiya ilə münasibətlərindən fərqli məcrada gedib. Region ölkələri ilə Qərbi arasında gərgin münasibətlər və onların NATO alyansındakı iştirakı Rusiyanı ciddi şəkildə narahat edir. Odur ki, Rusiyanın “yaxın xarici doktrinasına” uyğun olaraq, bilavasitə yaxınlığındakı digər güclərin ağalığ etmək istəməməsi onun Azərbaycanla münasibətlərinə də təsir edir. Bu siyasi baxış çərçivəsində Rusiya Cənubi Qafqaz ölkələrini Rusiya ilə əməkdaşlığa məcbur etmək üçün müəyyən

addımlar atır. Bu kontekstdə Rusiya regionda idarə olunan qeyri-sabitliyi və bu qeyri-sabitliyin davamını öz mənfəəti üçün alət kimi görə bilər. Rusiyanın Ermənistanın Dağlıq Qarabağda dinc əhaliyə qarşı törətdiyi qırğına göz yumması, hətta onu pərdəarxası dəstəkləməsi, Qarabağ münacişəsinin həlli üçün yaradılmış ATƏT-Minsk qrupunun üzvü olmasına baxmayaraq, 30 ildir bu məsələyə tamaşaçı yanaşması regionda “sabitlik yaratmaq” siyasətinin nəticəsi kimi qiymətləndirilə bilər [6].

Azərbaycan Rusiya ilə münasibətlərində realist, pragmatik və ehtiyatlı davranıb. Xüsusilə 44 günlük Vətən Müharibəsi zamanı Azərbaycan Rusiyanı diqqətlə izləyib, Rusiyanın Ermənistanla bəzən açıq şəkildə dəstək verməsi qarşısında sakitliyini qoruyub saxlayıb, Rusiya ictimai rəyi qarşısında “haqlı” olduqlarını göstərmək üçün böyük səylər göstərib, Rusiya ilə münasibətlərin korlanmasına imkan verməyib. Əksinə, Rusiyanın bu prosesdə oynayacağı müsbət rol önə çəkilib. Prezident Əliyev bu məsələni müxtəlif KİV-lər vasitəsilə dilə gətirib və RBK televiziyasının müxbirinin Bakı küçələrində türk bayraqları və Türkiyəyə olan maraqla bağlı sualına cavabında deyib ki “Bu gün Türkiyə ilə Azərbaycan arasında etimad, qarşılıqlı dəstək, əlaqələr o səviyyədədir ki, mənəcə, dünyanın ən yaxın dövlətləri arasında belə, belə bir səviyyə yoxdur... Türkiyə ilə Azərbaycanın yaxınlaşması Rusiyanın əleyhinə deyil”.

Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri

Tarix boyu Azərbaycanın xarici siyasətində Türkiyə, Türkiyənin xarici siyasətində isə Azərbaycan həmişə prioritet olub. İstər Səfəvilər dövləti, istər xanlıqlar dövründə, istərsə də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə Azərbaycanın Osmanlı İmperiyası ilə əlaqələri həmişə gərgin olub, lakin ən ağır günlərdə bir-birinin yanında olublar. Osmanlı imperiyası özünün ən çətin dövründə belə Nuru Paşanın komandanlığı ilə Qafqaz İslam Ordusunu Rusiya və daşnakların Bakının işğalına qarşı göndərdi və onlar birlikdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yanında olmaqla tarixi qələbə qazandılar. İkinci Qarabağ müharibəsində Türkiyənin qeyd-şərtsiz bütün imkanları ilə Azərbaycanın yanında olması ilə Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəldi.

Türkiyə Birinci Qarabağ Müharibəsində Azərbaycanı dəstəkləsə də, mövcud şəraitə görə lazımi silah və sursat yardımını verə bilmədi. Bu vəziyyət türk xalqının ürəyində bir yara olaraq qaldı. Bununla belə, Türkiyə Dağlıq Qarabağ münacişəsində həmişə və bütün şəraitdə açıq şəkildə Azərbaycanı dəstəkləyib. Bu kontekstdə Türkiyə Azərbaycan ərazisinin 20%-ni işğal edən Ermənistanla sərhədlərini bağlayıb. Türkiyə Ermənistanla münasibətlərinin normallaşması üçün Dağlıq Qarabağ münacişəsinin həllini şərt qoyub. Türkiyə həmçinin Dağlıq Qarabağ münacişəsinin beynəlxalq hüquq çərçivəsində və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü nəzərə alınmaqla həll edilməli olduğunu müdafiə edib [2].

Bundan əlavə, bu Zəfər türk dövlətləri arasında əməkdaşlığın inkişafına yol açdı. Həqiqətən də, 2021-ci il noyabrın 12-də İstanbulda keçirilən Türk Şurasının 8-ci Zirvə Toplantısında Şuranın yenidən strukturlaşdırılmasında və Türk Dövlətləri Təşkilatına çevrilməsində Azərbaycan-Türkiyə əməkdaşlığının Qarabağda qələbə çalması nəticəsində yaranmış psixoloji vəziyyət də böyük rol oynadı.

Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətləri

Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Avropa həmişə onun xarici siyasət prioritetləri sırasında olub. Avropa İttifaqı 1991-ci il dekabrın 31-də Azərbaycan Respublikasını müstəqil və suveren kimi tanıyıb və 1992-ci il avqustun 10-da Azərbaycanla diplomatik əlaqələr qurub. Azərbaycan Respublikası ilə Avropa İttifaqı arasında münasibətlərin hüquqi əsası 1996-cı il aprelin 22-də Lüksemburqda imzalanmış və 1999-cu il iyulun 1-də qüvvəyə minmiş “Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişi” ilə yaradılmışdır. Avropa Qonşuluq Siyasəti və bu siyasət çərçivəsində həyata keçirilən fəaliyyət proqramları Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinin institusionallaşdırılmasında səmərəli olmuşdur. Bu kontekstdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2005-ci il iyunun 1-də “Azərbaycan Respublikasının Avropaya integrasiyası üzrə Dövlət Komissiyasının yaradılması haqqında” fərman imzaladı və bununla da bu proqramın ölkədaxili hüquqi bazasını yaratdı. Azərbaycan-Avropa İttifaqı Əməkdaşlıq Şurasının 2006-cı ildə Brüsseldə keçirilən iclasında Fəaliyyət Planları imzalanıb. Azərbaycan Fəaliyyət Planında Aİ-Azərbaycan münasibətlərində prioritet istiqamətlər aşağıdakı kimi sadalanır [11]:

- Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinə töhfə vermək;
- Demokratiyanın, o cümlədən ədalətli və şəffaf seçkilərin beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə gücləndirilməsi;
- İnsan hüquqlarını, əsas azadlıqlarını və qanunun aliliyini təmin etmək;
- Rüşvətxorluğa və korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, biznes və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması;
- Gömrük əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi;
- İqtisadiyyatın diversifikasiyası vasitəsilə davamlı və balanslaşdırılmış iqtisadi inkişaf;
- 2004-cü ilin noyabrında Bakı Nazirlər Konfransının məqsədlərinə uyğun olaraq Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji və nəqliyyat sahəsində əməkdaşlığın gücləndirilməsi;
- Sərhədlərin idarə edilməsi də daxil olmaqla ədalət, azadlıq və təhlükəsizlik sahələrində əməkdaşlıq etmək;
- Regional əməkdaşlığın gücləndirilməsi.

Aİ-Azərbaycan Fəaliyyət Planında yuxarıda qeyd olunan prioritetləri dörd qrup altında toplamaq mümkündür. Birincisi, Azərbaycanın milli işi olan Qarabağ məsələsini həll etmək, ikincisi, Azərbaycanın bazar iqtisadiyyatına

keçidini təmin etmək, üçüncüsü, ölkədə ümumbəşəri hüquqi prinsiplərin və demokratiyanın bərqərar olmasını təmin etmək və dördüncüsü, enerji sahəsində əməkdaşlıq etməkdir [5].

Avropa Qonşuluq Siyasətinin yenilənməsindən sonra AB Azərbaycanla Fəaliyyət Planını əvəz edəcək yeni Tərəfdaşlıq Prioritetləri Sənədi ilə bağlı danışıqlar aparıb. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iştirakı ilə 2018-ci il iyulun 11-də Brüsseldə keçirilmiş danışıqların yekunu olaraq, Azərbaycan-Avropa İttifaqı Əməkdaşlıq Şurasının tövsiyəsi ilə Sənəd 2018-ci il sentyabrın 28-də qəbul edilib və həmin tarixdən qüvvəyə minib. Hazırda sənədin qüvvədə olma müddətinin 2027-ci ilə qədər uzadılması istiqamətində işlər aparılır. Sənəd aşağıdakı prioritetləri müəyyən edir:

- İnstitusional gücləndirmə və yaxşı idarəetmə
- İqtisadi inkişaf və bazar imkanları
- Əlaqələr, enerji səmərəliliyi, ətraf mühit və iqlim fəaliyyəti,
- Miqrasiya və insan münasibətləri

Təəssüf ki, Aİ fəaliyyət planına daxil edilmiş Dağlıq Qarabağ probleminin həllinə heç bir ciddi töhfə verməyib. Bu problemi həll etmək üçün yaradılmış ATƏT-Minsk qrupu Qarabağ problemini naməlum vəziyyətdə qoyub, 30 il ərzində heç bir ciddi töhfə verməyib, əksinə, bəzən ermənilərə üstüörtülü dəstək verib. İkinci Qarabağ müharibəsi başladıqdan sonra qəbul edilən qərarla Ermənistanın işğalı və ya BMT Təhlükəsizlik Şurasının Qarabağın işğalı ilə bağlı qərarlarına heç bir istinad edilmədən münaqişə qəti şəkildə pislənilib, mülki əhalinin tələfatının qarşısının alınmasına çağırış edilib və üçüncü tərəflərin iştirakı ilə bölgədə sülhün bərqərar olmasına mane olması şərh edilərək, Türkiyə adını çəkmədən tənqid edilib. Avropa İttifaqı da bu istiqamətdə hərəkət edib. O, müharibə zamanı heç bir konstruktiv addım atmayıb, əksinə, sanki Azərbaycanı günahlandırılmış kimi davranıb. Ermənistanın mülki yaşayış məntəqələrinə hücumlarına səssiz qalıb [1].

Qara və Xəzər dənizləri arasında yerləşən Cənubi Qafqazın mərkəzi ölkəsi olan Azərbaycan geosiyasi xüsusiyyətlərinə görə cənub-şimal, şərq-qərb enerji və nəqliyyat xətlərinin kəsişdiyi yerdə yerləşir və Xəzər hövzəsinin enerji ehtiyatlarında mühüm paya malikdir. Bu vəziyyət Azərbaycanın geosiyasi mövqeyini gücləndirir, regional və qlobal güclərin Azərbaycana marağını artırır. Bu, müvafiq ölkə üçün həm üstünlüklərə, həm də mənfi cəhətlərə səbəb olur.

SSRİ-nin dağılmasından və Azərbaycanın müstəqilliyini elan etməsindən sonra Ermənistanın Dağlıq Qarabağı işğalı Rusiyanın dəstəyi ilə baş verdi. Bu işğal bir tərəfdən yeni cümhuriyyətin bir çox problemlərlə, xüsusilə miqrasiya problemi ilə üzləşməsinə, digər tərəfdən isə ərazisinin 20 faizi işğal olunmuş Azərbaycan üçün ciddi sarsıntıya səbəb oldu. Bu vəziyyət Azərbaycanın xarici siyasətində də özünü büruzə verdi və 44 günlük Vətən müharibəsi

nəticəsində Qarabağın azad edilməsinə qədər Qarabağın düşmən işğalından azad edilməsi Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas prioritetinə çevrildi.

Qarabağ qələbəsindən sonra Azərbaycan qalib ölkə kimi xarici siyasətinə yeni prioritetlər daxil edib. Bura müharibə mühitindən qurtulmaq və regionda iqtisadi canlılığın təmin edilməsi, Ermənistanla münasibətlərin normallaşdırılması, Cənubi Qafqazda sülhün və sabitliyin təmin edilməsi, türk dövlətləri ilə münasibətlərin inkişafı, Türkiyə ilə strateji müttəfiqlik münasibətlərinin saxlanılması, davam edən balans siyasətinə yenidən baxılması və davam etdirilməsi, xüsusilə enerji sahəsində Aİ ilə yeni əməkdaşlıq imkanlarının yaradılması kimi məsələlər daxildir. Qarabağ qələbəsindən sonra yaranmış yeni geostrateji vəziyyətin yaratdığı imkanlardan yararlanmaq istəyən Azərbaycan bir tərəfdən Cənubi Qafqazın lider ölkəsi olmağa namizəd, digər tərəfdən isə türk dövlətləri ilə əlaqələrini dərinləşdirməklə həm ikitərəfli, həm də Təşkilat çərçivəsində fəal rol oynamağa namizədə çevrilib. Üstəlik, qlobal səviyyədə fəal oyunçu olmağa namizəd olan Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatı, Aİ və ABŞ ilə münasibətlərini yaxşılaşdırmaqla yanaşı, BMT, Avropa Şurası, İslam Təşkilatı kimi qurumlarda nüfuzunu artırır.

Ədəbiyyat

1. Erarslan F. Özdemir F.N, “Azerbaycan-Türkiye İlişkilerinde Önemli Bir Kavşak: İkinci Karabağ Savaşı”, Türk Dünyası Araştırmaları, cilt: 129, sayı: 255, 2021. s. 315-334
2. Eyvazlı E. “Türk Basınında Dağlık Karabağ Sorunu: Milliyet, Hürriyet, Sabah Gazeteleri Örneği”, MUTAD, IV (1), 2017. s. 57-74.
3. İğdeli E, Asal U.Y. “Dağlık Karabağ Sorunu 1994- 2020”. Working Paper Series Dergisi, cilt:3, sayı:4, 2022. s. 19-29.
4. İsmailov M. İlk Çağlardan XX. Yüzyıl Başlarına Kadar Azərbaycan Tarihi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2024. 360 s.
5. Memmedli E. Azərbaycan-Avrupa birliyi ilişkilerinde enerji faktörü. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 61, 2017. s. 206-215.
6. Yüce M. Azerbaijan-Türkiye: Kardeşliğin Bayraklara Yansıması, Bakü: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2022. 368 s.
7. <https://president.az/az/articles/view/34600/videos/3>
8. http://newsaze.com/araz_aslanli_haydar_aliev_doneminde_azerbaycan_dis_politikasi_genel_ozellikler_ve%20_%20karabag_sorunu-l-1-sayfa_id-676-y-116-id2-7224
9. <https://president.az/az/articles/view/56578/images/5>
10. <https://ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=14&pid=10&lang=tr>
11. http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf, E: 12.02.2025